

## PERSONALITĂȚI ALE VIETII BISERICESTI ȘI TEOLOGIEI ROMÂNEȘTI<sup>1</sup>

Preot dr. Florin Carebia

### CELEBRITIES OF CHURCH LIFE AND ROMANIAN THEOLOGY

**Abstract:** We are in 2019, as declared by the Romanian Patriarchy: “The commemorative year of the Patriarchs Nicodim Munteanu and Iustin Moisescu and of religious book translators”. Today, we recall “the landmark-celebrities of the Romanian theological culture who, by their scholarly efforts, have contributed in the enlightenment of believers by culture and in the awakening of the Romanian awareness.

We commemorate the second Patriarch of the Romanian Orthodox Church, the remembrance-worthy Nicodim Munteanu, who was the scholar Patriarch who had steered our cherished Church in troubled and difficult times, and a heavy pastoral weight stood on his shoulders. We also commemorate the fourth Patriarch of the Romanian Orthodox Church, the remembrance-worthy Iustin Moisescu, the successor of the Patriarch Justinian Marina, a providential leader of our people’s church.

**Keywords:** celebrities, church, theology, romanian

Ne aflăm în anul 2019, declarat de Patriarhia Română: „Anul comemorativ al Patriarhilor Nicodim Munteanu și Iustin Moisescu și al traducătorilor de cărți bisericești”. Evocăm astăzi „personalitățile - reper ale culturii teologice românești, care, prin ostenele lor cărturărești, au contribuit la luminarea credincioșilor prin cultură și la trezirea conștiinței românești” (P.F. Daniel)<sup>2</sup>.

Îl comemorăm pe cel de al doilea Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, vrednicul de pomenire Nicodim Munteanu, care a fost un Patriarhul cărturar, ce a păstorit Biserica noastră dreptmăritoare în vremuri tulburi și grele, pe

<sup>1</sup> Cuvânt susținut la 4 noiembrie 2019, în sala de conferințe a Parohiei Timișoara Iosefin pentru protopopiatele Timișoara I și Timișoara II;

<sup>2</sup> P.F. Daniel, *Cuvânt rostit la proclamarea anului omagial și comemorativ 2019* - <https://basilica.ro/cuvantul-rostit-de-patriarhul-romaniei-la-proclamarea-anului-omagial-si-comemorativ-2019-text-integral/>, accesat azi 2.11.2019, orele 14.00;

umerii săi apăsând o mare responsabilitate pastorală<sup>3</sup>. Patriarhul Nicodim Munteanu și-a îndeplinit slujirea încredințată lui de Hristos cu mult curaj și cu jertfelnicie, între 30 iunie 1939 și 27 februarie 1948. De numele său este legată și activitatea de tipărire a Sfintei Scripturi și a multor cărți duhovnicești.

Îl comemorăm și pe cel de al patrulea Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, vrednicul de pomenire Iustin Moiescu, care i-a succedat Patriarhului Justinian Marina, un întâistătător providențial pentru biserica neamului nostru. Preafericitul Iustin a fost ales în cea mai înaltă slujire la 12 iunie 1977 și a păstorit până la moartea sa, în 31 iulie 1986. În vremuri de grea încercare pentru noi toți, Patriarhul Iustin Moiescu a dăruit culturii teologice românești lucrări fundamentale, ediții ale Sfintei Scripturi, cărți de cult diortosite, traduceri patristice valoroase, noi manuale pentru învățământul teologic și colecții patristice. Patriarhul Iustin Moiescu rămâne peste timp „un iubitor al valorilor culturale și artistice ale înaintașilor” (P.F. Daniel).

Urmând îndemnul întâistătătorilor de astăzi ai Bisericii noastre, să aducem prinosul nostru de recunoștință vrednicilor slujitori ai credinței și culturii românești care au fost Patriarhii Nicodim Munteanu și Iustin Moiescu, contribuind mai activ noi înșine, ca slujitori ai altarelor, la misiunea Bisericii în societatea de astăzi, conștientizându-i pe cei pe care i-am primit spre păstorie în parohiile noastre de valoarea moștenirii spirituale și culturale a înaintașilor.

\*\*\*

**Patriarhul Nicodim Munteanu** (1939-1948) s-a născut la 6 decembrie 1865 în Pipirig, județul Neamț, dintr-o familie de țărani credincioși<sup>4</sup>. A fost botezat cu numele de Nicolae. A făcut școala în satul natal și Seminarul Veniamin Costachi din Iași.

A ajuns ucenic al Mitropolitului Iosif Naniescu al Moldovei (1875-1902), care l-a trimis să studieze la Academia Duhovnicească de la Kiev, fiind licențiat acolo în teologie.

A intrat în monahism la Mănăstirea Neamț (1894). A fost preot la Catedrala Mitropolitană din Iași, director la Seminarul din Galați și vicar al Episcopiei Dunării de Jos. În anul 1909 a fost numit Episcop-vicar al Mitropoliei Moldovei. În anul 1912 era numit episcop de Huși<sup>5</sup>.

<sup>3</sup> P.S. Timotei Prahoveanul, *Amintiri inedite despre Patriarhul Nicodim Munteanu*, în Ziarul Lumina, 21 februarie 2019;

<sup>4</sup> *Ibidem*;

<sup>5</sup> Pr. Lector Dr. Adrian Ignat, *Nicodim Munteanu, un Patriarh cărturar în vremuri potrivnice*, <https://ziarulumina.ro/actualitate-religioasa/an-omagial/nicodim-munteanu-un-patriarh-carturar-in-vremuri-potrivnice-140320.html>, accesat 2.11.2019, orele 16.00;

În 1917 a plecat la Moscova, reprezentând Biserica Română la lucrările Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, care a decis reînființarea Patriarhiei Rusiei<sup>6</sup>.

După unirea Basarabiei cu țara (27 martie 1918), Nicodim Munteanu a fost numit locțiitor de Arhiepiscop al Chișinăului (1918-1919), iar mai târziu locțiitor al Mitropolitului Basarabiei (1936-1937).

La Huși a păstorit până în 25 decembrie 1923, când s-a retras. În anul 1924 s-a stabilit la Mănăstirea Neamț, locul cel mai drag lui, unde a rămas ca stareț până în anul 1935. Acolo a continuat lucrarea de traducător în românește al Bibliei și al altor lucrări teologice, din limba rusă. La Neamț a întemeiat un seminar monahal.

Când în anul 1934 a murit Mitropolitul Pimen al Moldovei, Congresul Național Bisericesc l-a ales în fruntea Mitropoliei Moldovei. A păstorit la Iași 4 ani, până la 30 iunie 1939, când a fost ales Patriarh al României, după trecerea la cele veșnice a Patriarhului Miron Cristea.

A păstorit în vremuri grele, arătând înțelepciune și tact. În 1939 a început Al Doilea Război Mondial. Patriarhul Nicodim Munteanu a arătat patriotism și credință. S-a îngrijit de clerul de mir și de viața mănăstirească. A inițiat crearea unei școli superioare de pictură bisericească. A fost unul dintre marii teologi ai epocii sale. S-a preocupat de învățământul teologic.

Nu a dat uitării marea sa pasiune: scrisul, îndeosebi traducerile, în special traducerea românească a Scripturii, lucrare începută la Huși, continuată la Neamț și tipărită -întreaga Biblie- în limba română (la îndemnul Patriarhului Miron Cristea, având colaborator, între alții, pe Gala Galaction) la București, în 1936<sup>7</sup>. În anul 1944, ca Patriarh al B.O.R., Nicodim Munteanu a tipărit ediția a doua a Bibliei românești, „Biblia din 1944”. În aceasta, 51 de cărți ale Sfintei Scripturi erau traduse de el (24 de cărți din V.T. și toate cărțile N.T) și 28 de cărți erau traduse de preoții Grigorie Pișculescu (Gala Galaction) și Vasile Radu.

În vara anului 1947, Patriarhul Nicodim Munteanu s-a retras la mănăstirea Neamț. A murit la 83 de ani, la 27 februarie 1948. A fost înmormântat în Catedrala Patriarhală din București.

Realizările sale cărturărești sunt impresionante, pentru vremurile de război în care s-au concretizat. Patriarhul Nicodim Munteanu a răspândit învățături ziditoare de suflet prin mii de pagini scrise sau tălmăcite de el în grai curat românesc, cele mai multe publicate în colecția inițiată de el, numită „Ogorul

<sup>6</sup> Pr. Prof. Dr. Nicolae Șerbănescu, *Patriarhia Română la 70 de ani (1925-1995)*. Patriarhul Nicodim Munteanu, în vol. *Autocefalie, patriarhie, slujire sfântă*, Editura I.B.M.B.O.R., București, 1995, pp. 273-276;

<sup>7</sup> *Ibidem*;

Domnului”, în anul 1932 și în care, până în 1947, au apărut 35 de volume mari<sup>8</sup>.

A publicat predici apologetice, cărți de predici, vieți de sfinți, lucrări de popularizare a adevărilor de credință.

A tipărit N.T. în 5 ediții: Neamț (1924, 1926, 1931 și 1937) și București (1941). A tipărit Psaltirea în 3 ediții (Chișinău 1927, București 1931 și 1943), traduse de el<sup>9</sup>.

În anul 1925 a înființat un seminar monahal, mutat în anul 1928 la Cernica. A fost un teolog și un cărturar de frunte, modest, bun orator și povestitor fără egal. A avut o contribuție importantă la fundamentarea României Mari și a culturii teologice naționale. S-a străduit cât a putut să păstreze nealterat adevărul de credință și rânduiala Bisericii noastre, rămânând în vremuri neprielnice la cârma corabiei încredințate lui. Era smerit și lucra zilnic, socotind munca sa ca pe o ofrandă adusă Domnului.

„Anii petrecuți de Patriarhul Nicodim Munteanu în fruntea Bisericii românești rămân anii cei mai încărcăți de greutate ai neamului nostru... Plin de puterea pe care o dă singur Dumnezeu, (el) a intervenit energic pentru respectarea drepturilor tuturor și pentru omenie” (I.D. Ștefănescu)<sup>10</sup>. A păstorit într-o vreme în care a făcut față cu brio provocărilor și schimbărilor în societate.

**Patriarhul Iustin Moiescu (1977-1986).** Al patrulea Patriarh al României, Iustin Moiescu, muntean de neam, s-a născut în anul 1910, în comuna Albești, județul Muscel, fiind fiul unui învățător ce a murit în Războiul pentru întregirea țării. A făcut liceul în Câmpulung Muscel și Seminarul “Patriarhul Miron” al orfanilor de război, din același Câmpulung. A urmat cursurile Facultății de Teologie din București<sup>11</sup>.

La mijlocul anilor '30, cu o bursă oferită de Patriarhul Miron Cristea, a plecat la studii la Atena. Între anii 1934-1936 a studiat la Facultatea de Teologie Romano-catolică din Strasbourg. În 1936 a plecat din nou la Atena, unde, în 1937, la 27 de ani, era declarat doctor în teologie, cu o teză despre scriitorul

<sup>8</sup> Cezar Țăbărnă, *Istoria creștinismului (MXIX): Nicodim Munteanu (1939-1948), patriarhul Bisericii Ortodoxe Române (IX)*, în Ziarul Lumina, 16 iulie 2008;

<sup>9</sup> Pr. Lector Dr. Adrian Ignat, *Nicodim Munteanu, un Patriarh cărturar în vremuri potrivnice*, <https://ziarulumina.ro/actualitate-religioasa/an-omagial/nicodim-munteanu-un-patriarh-carturar-in-vremuri-potrivnice-140320.html>, accesat 2.11.2019, orele 16.00;

<sup>10</sup> Prof. Dr. Dorin Stănescu, *Patriarhul Nicodim Munteanu, văzut de contemporanii săi*, în Ziarul Lumina, 3 august 2019;

<sup>11</sup> Dr. Stelian Gomboș, *Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române - Dr. Iustin Moiescu - între rigoarea academică, eleganța sacerdotală și exigența administrativă*, <https://steliangombos.wordpress.com/2019/01/07/patriarhul-bisericii-ortodoxe-romane-dr-iustin-moiescu-intre-rigoarea-academica-eleganta-sacerdotala-si-exigena-administrativa/>, accesat 2.11.2019, orele 20.00;

bisericesc Evagrie Ponticul<sup>12</sup>. Era vremea când teologia românească începea să se impună prin contribuții de valoare. Atunci Părintele Prof. Dumitru Stăniloae scria: „Viața și activitatea Patriarhului Dositei al Ierusalimului și legăturile lui cu țările românești” (Cernăuți 1929) și „Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama” (cu trei tratate traduse) (1938)<sup>13</sup>, iar canonistul Liviu Stan publica lucrarea sa „Mirenii în Biserică”.

Patriarhul Iustin Moiescu a fost un cărtuar și un profesor de vocație. A predat latina la Seminarul din București (1937-1938). A fost profesor la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Varșovia (1938-1939), de unde s-a întors când a început războiul. În Polonia a alcătuit cursuri de N.T. în limba poloneză.

Reîntors în țară, a fost profesor la Cernăuți - Suceava (1940-1946) și București (1946-1956), la Facultatea și apoi la Institutul Teologic de grad universitar din capitală.

La Cernăuți a întocmit cursurile: „Introducere în cărțile sfinte ale N.T.”, „Exegeză” și „Ermeneutică biblică”. Stilul său era concis și clar.

Alte lucrări din acea perioadă a activității sale au fost cele purtând titlurile: „Ierarhia bisericească în epoca apostolică” (Craiova, 1955), „Activitatea Sf. Ap. Pavel la Atena” (Iași, 1946), traducerea „Simbolicii” lui Hristu Andrusos (Sibiu, 1955), „Sfânta Scriptură și interpretarea ei în opera Sfântului Ioan Hrisostom” (Cernăuți, 1942), „Originalitatea parabolilor Mântuitorului” (1945), „Sf. Ap. Pavel și viața celor mai de seamă comunități creștine din epoca apostolică” (1951) și „Temeiurile lucrării Bisericii pentru apărarea păcii” (1953)<sup>14</sup>. Întreaga operă a Patriarhului Iustin Moiescu a fost reeditată în 7 volume, în anii 2002-2004, prin grija Î.P.S. Calinic al Argeșului. În anii '50, Părintele Profesor de atunci Iustin Moiescu a fost înlăturat din învățământul teologic superior.

În anul 1956 a murit Mitropolitul Ardealului Nicolae Bălan. Iustin Moiescu a intrat în monahism la Mănăstirea Cernica (1956). A fost ales Mitropolitul Ardealului și a păstorit la Sibiu zece luni, între martie 1956 și ianuarie 1957. A primit cârja lui Andrei Șaguna la 18 martie 1956, în Catedrala din Sibiu<sup>15</sup>. Prestigioasa publicație Revista Teologică își încetase apariția în anul 1947. De aceea, noul mitropolit a înființat revista Mitropolia Ardealului (1956).

<sup>12</sup> Pr. Prof. Dr. Nicolae Șerbănescu, *Patriarhia Română la 70 de ani (1925-1995). Patriarhul Iustin Moiescu*, în vol. *Autocefalie, patriarhie, slujire sfântă*, Editura I.B.M.B.O.R., București, 1995, p. 281;

<sup>13</sup> Dumitru Stăniloae, *profesor de teologie, dogmatist*, la: <https://paginiromanesti.ca/2019/04/28/dumitru-staniloae-profesor-teologie-dogmatist/>, accesat 2.11.2019, orele 15.30;

<sup>14</sup> *Astăzi despre Iustin Moiescu*, articol în Ziarul de Vrancea, <https://www.ziaruldevrancea.ro/jurnalism-cetatenesc/astazi-despre-articol-1688856372>, accesat 2.11.2019, orele 21.00;

<sup>15</sup> Dr. Stelian Gomboș, *Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române – Dr. Iustin Moiescu – între rigoarea academică, eleganța sacerdotală și exigența administrativă*, <https://steliangombos.wordpress.com/2019/01/07/patriarhul-bisericii-ortodoxe-romane-dr-iustin-moiescu-intre-rigoarea-academica-eleganta-sacerdotala-si-exigena-administrativa/>, accesat 2.11.2019, orele 20.00;

La vacantarea scaunului mitropolitan de la Iași, Iustin Moisescu îl va ocupa pe acesta pentru două decenii, între ianuarie 1957 și iunie 1977. Erau vremuri grele pentru poporul român și pentru Biserică. Decretul din anul 1959 a dăunat mult monahismului românesc.

Deși a intrat târziu în monahism și nu a avut experiența stăreției, Iustin Moisescu a fost foarte iubit de călugării și de stareții din Moldova. Era un om de o eleganță sufletească înnăscută. Știa să poarte o conversație plăcută și cu omul simplu, dar și cu președinții de stat. Era sobru și drept, dar înțelegea și slăbiciunile firii omenești. Avea simțul dreptății, însă era în același timp blând și iertător. Ca dovadă că, atât timp cât a păstorit Mitropolia Moldovei, nu a caterisit niciun preot. A luptat „pentru instaurarea unei ordini morale în viața preotului, pentru o spiritualitate sacerdotală și parohială disciplinată” (Pr. Prof. Ion Bria)<sup>16</sup>.

Ca mitropolit, a fost un bun chivernisitor, organizator și administrator. A restaurat biserici și mănăstiri din Moldova<sup>17</sup>. A readus la mănăstire pe mulți dintre monahii alungați (în urma evenimentelor de la sfârșitul deceniului al VI-lea). A restaurat catedrala mitropolitană din Iași și centrul mitropolitan.

„Justin a fost iubitor al valorilor culturale și artistice ale înaintașilor, pe care s-a străduit să le restaureze și să le lase ca sfântă moștenire urmașilor” (Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu)<sup>18</sup>.

A restaurat 20 de mănăstiri și schituri. A publicat broșuri și albume de popularizare a mănăstirilor din Moldova. A înființat 10 muzee de artă bisericească. A pus bazele mai multor colecții muzeale. A construit clădiri noi la Seminarul Mănăstirii Neamț. A publicat monografiile ale monumentelor bisericești din Moldova. Să ne gândim că restaurarea vestitelor mănăstiri Putna, Sucevița, Moldovița, Voroneț, Neamț, sau Văratec este legată de numele său. Iustin Moisescu a susținut și publicarea lucrării „Monumente istorice și bisericești din Mitropolia Moldovei și Sucevei”.

Din activitatea cărturărească nu s-a oprit niciodată. La Iași era deprins cu studiul și cu meditația. A îndrumat permanent revista Mitropolia Moldovei și Sucevei.

În anul 1974 a inițiat la Iași apariția Psaltirei în versuri a Mitropolitului Dosoftei al Moldovei (1673). A publicat el însuși numeroase articole, pastorale și cuvântări.

<sup>16</sup> Pr. Lector Dr. Adrian Ignat, *Iustin Moisescu, patriarhul care s-a opus ideilor mărețe ale lui Ceaușescu*, <https://www.historia.ro/sectiune/portret/articol/iustin-moisescu-patriarhul-care-s-a-opus-ideilor-marete-ale-lui-ceausescu>, accesat 2.11.2019, orele 17.00;

<sup>17</sup> Pr. Prof. Dr. Nicolae Șerbănescu, *Patriarhia Română la 70 de ani (1925-1995). Patriarhul Iustin Moisescu*, în vol. *Autocefalie, patriarhie, slujire sfântă*, Editura I.B.M.B.O.R., București, 1995, pp. 281-284;

<sup>18</sup> Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Gânduri despre Patriarhul Iustin Moisescu*, în: *Patriarhul Iustin, Opera integrală*, vol. 5, *Dosoftei Mitropolitul și alte scrieri*, Editura Anastasia, București, p. 13-14;

În anul 1977, la moartea Patriarhului Iustinian Marina, Iustin Moiescu a devenit al patrulea Întâistătător al B.O.R.. În felul acesta, a ajuns să păstorească Biserica românească din toate cele trei provincii: Transilvania (1956-1957), Moldova (1957-1977) și Muntenia (1977-1986).

A fost un „patriarh al deschiderii noastre către lume”. A reprezentat B.O.R. la reuniunile internaționale. A fost primul mare „diplomat” bisericesc român. Cu prestanța sa deosebită, a făcut cunoscută în lume Biserica românească. A fost delegat de Sfântul Sinod să reprezinte B.O.R. la zeci de congrese și întruniri inter-creștine. A fost membru în Comitetul Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor și a vizitat Bisericile ortodoxe surori. La congrese și întâlniri, cuvântul său era definitiv și nimeni nu îndrăznește să mai adauge nimic<sup>19</sup>.

A reînființat episcopiile de Tomis și de Argeș.

A fost un „patriarh al restaurării marilor noastre monumente bisericești” (inclusiv Curtea de Argeș, Dealu, Cernica, sau Biserica Sfântul Gheorghe Nou din București), după ce în vremea păstoririi sale în Moldova le restaurase pe cele de acolo. A renovat și consolidat clădirile bisericești afectate de cutremurul din anul 1977. A susținut mulți oameni de valoare și tineri teologii, beneficiari ai burselor de studii din vremea sa.

Patriarhul Iustin Moiescu, cu eleganța sa organică, plin de râvnă și de simțul datoriei, și-a păstrat toată viața vocația de cercetător, traducător și profesor, de intelectual scriitor și plin de activitate. A fost un „cărțurar neîntrecut, pedagog iscusit și profesor de înaltă ținută teologică”, preocupat de soarta învățământului teologic, pe care l-a susținut neobosit. El însuși era vorbitor de neo-greacă și cunoscător bun de greacă veche. A publicat articole și studii în diferite reviste teologice. În vremea păstoririi sale au fost elaborate noi manuale pentru învățământul teologic superior și pentru seminarii (manuale din care am învățat și noi). Revistele centrale bisericești au publicat lucrări teologice dintre cele mai bune.

Patriarhul Iustin Moiescu a fost un talmăcitor al Noului Testament, un cărțurar neîntrecut și un profesor de o înaltă ținută teologică. El a inițiat revizuirea traducerii Sfintei Scripturi. În anul 1979 a văzut lumina tiparului noua ediție a Noului Testament. În anul 1982 a apărut Biblia Sinodală, într-un număr de 100.000 de exemplare. Era rod al conlucrării profesorilor Constantin Cornițescu, Ioan Mircea, Nicolae Petrescu, Dumitru Radu și mai ales a Arhimandritului Bartolomeu Anania, directorul de atunci al Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R.<sup>20</sup>

<sup>19</sup> I.P.S. Calinic al Argeșului și Muscelului, *Patriarhului Iustin Moiescu, întru nemurire*, în Ziarul Lumina, 6 ianuarie 2019, <https://ziarullumina.ro/actualitate-religioasa/an-omagial/patriarhului-iustin-moiescu-intru-nemurire-140319.html>, accesat 2.11.2019, orele 19.00;

<sup>20</sup> *Patriarhul Iustin Moiescu, profesor de vocație, strălucit traducător și remarcabil cercetător*, la: <http://cor-nicosia.com/patriarhul-iustin-moiescu-profesor-de-vocatie-stralucit-traducator-si-remarcabil-cercetator/>, accesat 2.11.2019, orele 18.00;

Au fost tipărite noi ediții ale cărților de cult și cărți de rugăciuni, dar și lucrări ca: „Arta creștină în România” (5 volume).

Patriarhul Iustin Moisescu a inițiat Colecția Părinți și Scriitori Bisericești (PSB), prin care își propunea să tipărească, în 90 de volume, cele mai cunoscute opere patristice. Au fost tipărite 37 de volume, fiind cea mai consistentă colecție românească de texte patristice.

În ianuarie 2008 a fost reînființată Comisia PSB și s-a reluat publicarea traducerilor patristice, în serie nouă a colecției PSB, din care au apărut recent mai multe volume.

Patriarhul Iustin Moisescu a murit la 31 iulie 1986, fiind înmormântat la Catedrala Patriarhală. Realizările sale străbat timpul<sup>21</sup>.

Desigur, realizările celor doi Patriarhi ai Bisericii noastre, mai ales cele pe plan teologic și cultural, sunt mult mai numeroase și nu poate fi condensată munca lor dintr-o viață închinată slujirii Bisericii noastre în câteva pagini de text. Ceea ce trebuie să reținem este faptul că noi înșine, cei de aici, suntem beneficiarii efectelor care au rezultat din modul înțelept cum aceștia au condus Biserica Ortodoxă Română, în vremuri dificile.

\*\*\*

Din mulțimea de copişti și traducători, pe care istoria Bisericii noastre îi consemnează în memoria sa, m-am oprit aici asupra câtorva nume.

Un bogat tezaur documentar din Șcheii Brașovului, aflat în cadrul Muzeului Bisericii Sfântul Nicolae de acolo, arată intensă activitate a copiştilor și traducătorilor bisericești din Șchei, vrednici precursori ai Diaconului Coresi.

La prima școală românească deschisă aici, cărțile folosite erau, în cea mai mare parte a lor, cărți bisericești. Ele se întrebuițau pentru învățarea limbii, a scrisului și cititului.

Primul cărturar de la Biserica Sfântul Nicolae din Șchei este Popa Costea (1474-1477), care a lăsat un Minei, scris în 1477. Mai târziu, Popa Dobre (1571-1572) a copiat un Octoih (în 1570), fiind și conducător al școlii. Să amintim și numele lui Popa Voicu (1572-1578), autorul manuscrisului cu Învățătură morale din viețile sfinților. Sunt numai câteva exemple de lucrări păstrate, care dovedesc intensă activitate culturală românească din Brașov<sup>22</sup>.

Grija marilor ierarhi ai Bisericii noastre strămoșești pentru a pune la îndemâna preoților și a creștinilor în general o exegeză a cărților Noului Testament și mai ales explicarea Sfintelor Evanghelii, este veche. Așa de pildă, Sfântul Grigorie Dascălul, împreună cu Cuviosul Gherontie au tradus din limba greacă Tâlcuirea celor patru Evanghelii a Sfântului Teofilact, Arhiepiscopul Ohridei

<sup>21</sup> Pr. Prof. Dr. Nicolae Șerbănescu, *Patriarhia Română la 70 de ani (1925-1995)*. Patriarhul Iustin Moisescu, în vol. *Autocefalie, patriarhie, slujire sfântă*, Editura I.B.M.B.O.R., București, 1995, p. 284;

<sup>22</sup> Pr. Prof. Dr. Vasile Oltean, *Copişti și traducători de cărți bisericești din Șcheii Brașovului, precursori ai Diaconului Coresi*, în *Ziarul Lumina*, 12 iulie 2019;



și Bulgariei, ierarhul care acum 1.000 de ani realiza o sinteză a învățaturii Sfinților Părinți, într-un grai simplu și concis<sup>23</sup>. Copiștii români au caligrafiat exemplare ale acestui ciclu de lucrări mai ales în slavonă. Dar strădania pentru a lumina poporul și a-l face să asculte cuvântul evanghelic în românește a luat avânt prin osteneala vrednicilor ierarhi, precum Mitropolitul Varlaam al Moldovei (1632-1653), Mitropolitul Simeon Ștefan al Transilvaniei (1653-1656) (care a tipărit ediții românești ale Noului Testament - 1648 și ale Psaltirii - 1651), Mitropolitul Dosoftei al Moldovei (1671-1693) (care a tipărit în 1679 Dumnezeiasca Liturghie în românește, a doua traducere după cea a lui Coresi și prima făcută de un ierarh). Prin toate acestea, limba română pătrundea în rânduiala liturgică.

Traducerea cărților Sfintei Scripturi a fost încununată cu tipărirea Bibliei de la București (1688), numită și Biblia lui Șerban Cantacuzino, prima tipărire integrală a Scripturii în limba română<sup>24</sup>.

Revenind la Tâlcuirea Sfințelor Evanghelii, a Sfântului Teofilact, mai adaug faptul că la cererea Sfântului Constantin Brâncoveanu, scrierile Arhiepiscopului Ohridei au fost traduse din greaca veche în greaca nouă. În Moldova, Sfântul Paisie Velicicovski a continuat și el traducerile din scrierile Sfinților Părinți. Între ucenicii lui Paisie se numărau și monahii Grigorie și Gherontie<sup>25</sup>. Vestea despre acești doi călugări înduhovniciți și pricepuți la tâlmăcirea cărților bisericești se răspândise în tot pământul românesc. Tipărirea traducerii lor, din opera Sfântului Teofilact, a fost făcută cu sprijinul Mitropolitului Veniamin Costachi, în anul 1805, la Iași.

Preocupările pentru copierea și păstrarea manuscriselor bisericești au existat nu numai în vestitele mănăstiri din Moldova și Țara Românească, ci și în mănăstiri - de pildă - din Vâlcea, precum Mănăstirea Bistrița, ctitorie voievodală. Aceasta dovedește existența schimburilor culturale și bisericești dintre provinciile românești și contactul lor permanent cu Ortodoxia Balcanică. Astfel, la Mănăstirea Bistrița s-a descoperit o Psaltire slavonă a sârbului Branco Mladenovici, un Sbornic, adus tot din Serbia de domnitorul Neagoe Basarab și un manuscris cu Viața Sfântului Nifon, Patriarhul Constantinopolului, dăruit de același domnitor român iubitor și sprijinitor al Bisericii. Să adăugăm la această listă de manuscrise și Scara Sfântului Ioan Scărarul, sau Învățăturile lui Teodor Studitul. În aceeași parte de țară, Sfântul Antim Ivireanul a înființat o tipografie la Râmnicu Vâlcea, unde, între 1705-1708, a tipărit 9 cărți, unele

<sup>23</sup> Sfântul Teofilact Arhiepiscopul Bulgariei, *Tâlcuirea Sfintei Evanghelii după Matei*, Edit. Sofia, București 2007 (Cuvânt introductiv), p. 59 și urm.;

<sup>24</sup> *Ibidem*, p. 61;

<sup>25</sup> Arhimandrit Ioanichie Bălan, Monahul Gherontie Dascalul, traducător al Sfinților Părinți greci, în *Patericul românesc*, Editura Mănăstirii Shăstria, p. 334, la: <https://doxologia.ro/pateric/monahul-gherontie-dascalul-traducator-al-sfintilor-parinti-greci>, accesat 2.11.2019, orele 16.30;

de mare folos pentru preoții români: Învățătură pentru Taina Pocăinței, sau Molitfelnicul. Mai târziu, tot acolo se vor tipări toate Mineiele<sup>26</sup>.

Un ierarh cărturar vrednic de pomenire a fost și Sfântul Calinic. El a contribuit mult la tipărirea cărților bisericești în limba română. La mijlocul secolului al XIX-lea, la cârma Bisericii din teritoriile românești erau doi mari ierarhi iubitori de carte: Sfântul Andrei Șaguna și Sfântul Calinic Cernicanul<sup>27</sup>. Andrei Șaguna a trimis Sfântului Calinic în mai multe rânduri cărți tipărite la Tipografia Arhidiecezană din Sibiu. Dar și Sfântul Calinic a înființat la Râmnic o tipografie, unde au văzut lumina tiparului numeroase cărți ziditoare de suflet<sup>28</sup>.

În teologia noastră, operele Sfinților Părinți s-au bucurat de dragostea și de atenția cititorilor. Eu însumi am văzut în aceste opere o sursă de hrană duhovnicească, cu care suntem chemați să ne hrănim toți sufletele și să ne luminăm mințile, pentru a găsi mai ușor calea mântuirii noastre, pe care Domnul Hristos ne-o deschide, ca să o urmăm.

Traducerea în limba română a celor mai cunoscute opere ale Sfinților Părinți nu a rămas o realizare numai a teologilor din provinciile Țara Românească și Moldova. În anul 1885 a apărut la Tipografia Arhidiecezană din Sibiu scrierea Sfântului Ioan Gură de Aur *Despre preoție*, în traducerea Preotului Iosif Barac din Brașov, însoțită de un cuvânt înainte al Mitropolitului Andrei Șaguna, care zicea: „Scrierile Sfântului Ioan Gură de Aur au devenit până în ziua de astăzi o vistierie neprețuită pentru preoți și mireni, cu deosebire cartea *Despre preoție*, declarată cea mai clasică dintre scrierile lui, ca una ce cuprinde o cuvântare însuflețită de Dumnezeu despre demnitatea și sarcina preoției... Cum așadar noi românii să nu o îmbrățișăm?... De aceea, neajungându-mi timpul spre a o traduce singur, am poftit pe preotul Iosif Barac din Brașov să o traducă, ceea ce a și făcut, eu cenzurând-o și aflând-o bună”<sup>29</sup>.

La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, prin strădania arhimandritului, apoi episcopului Theodosie Athanasiu au văzut lumina tiparului traducerile impresionantei *opere hrisostomice de exegeză a epistolelor pauline*, apărute la Tipografia cărților bisericești din București, traduceri care însumează mii de pagini de omilii ale Sfântului Ioan Gură de

<sup>26</sup> Mineiul pe luna Ianuarie, Tipografia Calinic Râmnicu, Râmnic 1862 și celelalte;

<sup>27</sup> Aneta Niculescu, *Legăturile dintre Andrei Șaguna, Mitropolitul Ardealului și Sfântul Calinic de la Cernica, episcopul Râmnicului*, în vol.: *Astra, 1861-1991. 130 de ani de la înființare*, Sibiu, 1991, p. 24;

<sup>28</sup> P.S. Emilian Crișanul, *Sfântul Ierarh Calinic slujitor înțelept și păstor milostiv al Bisericii strămoșești*, Editura Sfântul Antim Ivireanul, Râmnicu Vâlcea 2012; *Lucrarea duhovnicească și culturală a Sfântului Calinic de la Cernica, Episcopul Râmnicului*, Editura Praxis a Sfinței Arhiepiscopii a Râmnicului, Râmnicu Vâlcea 2015;

<sup>29</sup> Pr. Prof. Dr. Vasile Oltean, *Iosif Barac, primul traducător al tratatului Despre preoție*, în Ziarul Lumina, 31 iulie 2015;

Aur. Această colecție a fost reluată în ultimii ani de teologi mai tineri, prin republicarea, diortosirea și adaptarea lor la cerințele limbii române de astăzi<sup>30</sup>.

Așadar, vrednică de laudă este strădania neostenită și contribuția celor doi întâistătători ai B.O.R. pe de o parte pentru ca dreptmăritorii români să poată citi Sfânta Scriptură într-o ediție cât mai aproape de exigențele limbii contemporane și, pe de altă parte, pentru dezvoltarea studiilor patristice, prin inițierea și sprijinirea (de către Preafericitul Părinte Iustin Moisescu)<sup>31</sup> a colecției *Părinți și Scriitori Bisericești*. Însă au existat preocupări intense și memorabile de publicare a operelor patristice -în colecții de texte în limba română- și mai înainte, în vremea P.F. Nicodim Munteanu. La loc de cinste se află colecția *Izvoarele Ortodoxiei*, apărută în timpul Celui de Al Doilea Război mondial. În această colecție s-au publicat, într-un număr mare de exemplare, lucrări patristice de referință ale Sfinților Ioan Damaschin, Ioan Hrisostom, Vasile cel Mare, Chiril al Ierusalimului, Iustin Martirul și Asterie al Amasiei, ca să le enumerăm pe cele mai răspândite în bibliotecile parohiale din întreaga țară, traduceri realizate mai ales de Părinții Profesori Dumitru Fecioru și Olimp N. Căciulă<sup>32</sup>.

*Filocalia* înseamnă *iubirea de frumusețe*. O frumusețe care este totdeauna și bunătate. Pentru noi, Filocalia (sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși) este o mare colecție de scrieri ascetice și mistice răsăritene, ale unor Sfinți Părinți și scriitorii bisericești din secolele IV-XIV<sup>33</sup>.

<sup>30</sup> Sfântul Ioan Gură de Aur: *Omilii la Romani*, Buc. 1906 și 2005; *Comentariile sau Explicarea Epistolei I către Corinteni*, Buc. 1908 și 2005; *Omilii la II Corinteni*, Buc. 1910; *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Galateni*, Iași 1901; *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Efeseni*, Iași 1902; *Comentariile sau explicarea Epistolei către Filipeni*, Buc.; *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Coloseni*, Buc. 1905; *Comentariile sau Explicarea Epistolelor I și II către Tesaloniceni*, Buc. 1905; *Comentariul sau Explicarea Epistolelor I și II către Timotei*, Buc. 1911; *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Tit*, Buc. 1911; *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Filimon*, Buc. 1911; *Comentariu la Evrei*, Buc. 1923;

<sup>31</sup> Patriarhul Iustin Moisescu, profesor de vocație, strălucit traducător și remarcabil cercetător, la: <http://cor-nicosia.com/patriarhul-justin-moisescu-profesor-de-vocatie-stralucit-traducator-si-remarcabil-cercetator/>, accesat 2.11.2019, orele 18.00;

<sup>32</sup> *Dogmatica* Sfântului Ioan Damaschin (în colecția *Izvoarele Ortodoxiei*, vol. 1, București 1943); *Comentariul la Psalmi* al Sfântului Vasile cel Mare (în colecția *Izvoarele Ortodoxiei*, vol. 2, București 1943); *Pedagogul* lui Clement Alexandrinul (în colecția *Izvoarele Ortodoxiei*, vol. 3, București 1939); *Dialogul cu iudeul Trifon* al Sfântului Iustin Martirul (în colecția *Izvoarele Ortodoxiei*, vol. 4, București 1941); *Cuvântările la Praznicele împărătești* ale Sfântului Ioan Hrisostom (în colecția *Izvoarele Ortodoxiei*, vol. 5, București 1942); *Catehezele* Sfântului Chiril al Ierusalimului (în colecția *Izvoarele Ortodoxiei*, vol. 6 și 7, București 1943); sau *Omiliile și predicile* Sfântului Asterie al Amasiei (în colecția *Izvoarele Ortodoxiei*, vol. 8, București 1946);

<sup>33</sup> În *Cuvântul înainte* la volumul I al *Filocaliei*, Părintele Profesor Dumitru Stăniloae spunea: „Sfinții Părinți sunt maeștri neîntrecuți... în știința sufletului, care e cea mai scumpă realitate după Dumnezeu și cunoștința aceasta a lor ne-o pun la dispoziție în aceste scrieri... Sfinții Părinți nu

Prin grija Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae au apărut în limba română, în această colecție binecunoscută, douăsprezece (12) volume, începând din deceniul al V-lea al veacului trecut (1946-1991). Dintre autorii filocalici, ale căror scrieri sunt cuprinse între paginile acestei colecții, care ne desfată inima și ne încălzesc sufletul, făcându-l mai râvnitor la desăvârșire, amintim acum numai pe Sfinții: Ioan Casian (vol. 1), Maxim Mărturisitorul (vol. 2 și 3), sau Ioan Scărarul (vol. 9). Însă *Scara* acestuia din urmă a fost publicată și în orașul nostru, prin strădania vrednicului de pomenire Mitropolit, IPS Nicolae, care semnează traducerea ediției tipărite în anul 2000 la Timișoara și care spunea: „Dorința de a-l cunoaște pe Ioan Scărarul am avut-o încă din anii studenției... Îndrumătorul meu de atunci, regretatul Părinte Profesor I.G. Coman, ale cărui merite în fundamentarea studiului Patrologiei vor rămâne de necontestat, m-a aprobat și m-a încurajat”<sup>34</sup>.

În ultimele decenii, studiile de teologie ortodoxă în limba română au luat o amploare deosebită. Ele sunt oglinda credinței acestui neam și dovada vie a iubirii lui de Dumnezeu. Dar aceste studii se bazează pe o aprofundare permanentă a studiului Sfintei Scripturi și a operelor patristice<sup>35</sup>. Constatăm faptul că lectura Sfintei Scripturi a devenit o prezență permanentă în viața credincioșilor români, din a căror casă nu lipsește cel puțin un exemplar al Bibliei. Simultan, traducerea noi din operele Sfinților Părinți, sau republicarea celor tipărite în trecut, a permis accesul tot mai larg la acest neprețuit monument al Sfintei noastre Tradiții.

---

ostenesc să susțină că... cea mai înaltă știință este cea a călăuzirii sufletului” - Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Cuvânt înainte la Filocalia*, vol. I, Ediția a II-a, Sibiu 1947, p. IX-X;

<sup>34</sup> I.P.S. Nicolae Corneanu, *Cuvânt înainte* la volumul: Ioan Scărarul, *Scara raiului*, traducere, introducere și note de Mitropolit Nicolae Corneanu, Editura Amarcord, Timișoara, 2000, p. 7;

<sup>35</sup> Arhidiacon. Prof. Dr. C-tin Voicu, *Patrologie și literatură postpatristică*, vol. I-III, București 2009-2010;